

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Фещенко Олени Василівни «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 –загальна педагогіка та історія педагогіки.

Актуальність теми виконаної роботи

На сучасному етапі реформування системи загальної середньої освіти важливим є удосконалення навчально-виховного процесу, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, духовно-морального розвитку особистості. Складовою процесу навчання є оцінювання знань школярів. З огляду на це педагогічна оцінка є невід'ємним та багатоаспектним компонентом навчального процесу.

Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний із упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів як складової навчального процесу. Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

Динаміка змін, що відбуваються в сучасному світі, вимагає змін у підходах до оцінювання навчальних досягнень учнів. Визначення рівня навчального процесу учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому результаті має не просто дати людині суму знань, умінь чи навичок, а сформувати рівень компетенції.

З-поміж проблем, що потребують вирішення за умов переходу освіти до режиму розвивального навчання, постає питання педагогічного контролю як ключового компонента навчально-виховного процесу. Адже його результатом є оцінювання навчальної успішності, що визначає співвіднесеність діяльності учнів із вимогами певної педагогічної моделі й освітньої парадигми в цілому. Тому тема роботи Фещенко Олени Василівни «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук є актуальною науковою проблемою, яка потребувала всебічного і ґрунтовного дослідження. З цієї позиції дослідження Фещенко Олени Василівни не викликає сумнівів і вказує на його важливість і своєчасність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація є складником комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Теорія, історія та практика управління навчальними закладами» (державний реєстраційний номер 0116U000116), наукової теми «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний номер 0111U009198) Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування МОН України та НАПН України при Уманському державному педагогічному університеті імені

Павла Тичини. Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 12 від 15.07.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Ретельний аналіз теорії і практики досліджуваного питання дозволив дисертантці з'ясувати, що екзамену як педагогічному явищу у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи не приділялося належної уваги. Автором здійснено дослідження цілісності екзамену як педагогічного явища; розкрито зміст, види, форми, організаційно-методичні й технологічні особливості екзаменів та підготовку вчителів до їх проведення на різних етапах історії розвитку шкіл України; встановлено вплив розвитку демократичних засад суспільства на розвиток шкільної освіти, у тому числі інновацій у проведенні екзаменів у системі загальної середньої освіти; визначено перспективи запровадження ідей щодо освітніх вимірювань, інноваційних форм екзаменів (незалежних іспитів).

Виокремлено джерела, на основі яких проведено історико-педагогічний та історіографічний аналіз процесу розвитку екзаменів у різні історичні періоди.

Нові факти, одержані дисертантом

У дослідженні здобувачкою вперше проаналізовано та обґрунтовано періодизацію розвитку змісту й форм контролю, проведення екзаменів у школах України залежно від історичних умов: I період – імперський (перша половина XIX ст. – початок XX ст. (до 1917 р.); II період – радянський (початок XX ст. – кінець XX ст. (до 1991 р.) – (I етап: початок XX ст. – I половина XX ст. (1917–1949 рр.); II етап: II половина XX ст. (1950–1960 рр.); III етап – кінець XX ст. (1970–1980-і рр.); III період – сучасний (з 1991 р. по 2017 р.); розкрито зміст та особливості організації й форм проведення екзаменів на різних етапах історії розвитку шкіл України, що дало можливість відстежити цілісний екзаменаційний процес з періоду узаконеного започаткування їх; визначено прогностичні тенденції контролю та оцінки знань в контексті сучасних вимог до якості загальної середньої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і в цілому не викликають сумніву. Найбільш суттєві наукові та практичні результати викладено у висновках й опублікованих працях. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, адже спираються на теоретико-методологічне підґрунтя, практичний досвід та результати багаторічного педагогічного експерименту.

Значення результатів для науки і практики

Дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему екзамену як педагогічного явища у навчально-виховному процесі

вітчизняної загальноосвітньої школи. Позитивні наслідки для педагогічної науки ґрунтуються на тому, що дисертанткою уточнено особливості змін освітніх пріоритетів, реалізації настанов у вітчизняній педагогіці з питань контролю за рівнем навчання учнів, впливу методичних рекомендацій на організацію навчального процесу та проведення вступних, перевідних і випускних екзаменів; подальшого розвитку набули: характеристика та систематизація історіографії проблеми «екзамену як педагогічного явища» за хронологічним і тематичним підходами; вивчення поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців щодо теоретичної розробки питань із організації й проведення екзаменів; методи подолання психологічних бар'єрів учнями під час складання державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні положення, узагальнення та висновки дисертації можуть запроваджуватися в практиці сучасної української школи та інститутів післядипломної педагогічної освіти. Теоретичні положення та результати дослідження доцільно використовувати в курсах лекцій із порівняльної педагогіки, теорії й історії педагогіки, у курсах за вибором із теорії контролю за рівнем знань, під час написання наукових робіт.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (362 найменувань, 12 архівних справ), 5 додатків на 18 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, із них основного тексту – 186 сторінок. Дисертація містить 18 таблиць.

У першому розділі – «Теоретико-педагогічні основи дослідження екзамену як педагогічного явища» – проаналізовано історіографію проблеми та джерельну базу, уточнено ключові поняття дослідження, розкрито форми та види педагогічного супроводу екзаменів в ретроспективі історичних періодів.

На основі аналізу сутності поняття «екзамен» у науковій літературі та словниково-довідкових виданнях запропоновано авторську дефініцію: екзамен – це педагогічне явище, що реалізується у формі підсумкового контролю за рівнем навчання учнів і може зазнавати змін залежно від мети й завдань освітнього процесу.

У другому розділі – «Змістова характеристика проведення екзамену у вітчизняній загальноосвітній школі в різні історичні періоди» – подано змістову характеристику, специфіку екзаменів від моменту започаткування у дореволюційний період, етапи проведення у школах радянського періоду та розкрито особливості організації й проведення їх в сучасний період.

У третьому розділі – «Прогностичні напрями в проведенні екзаменів у вітчизняній загальноосвітній школі» – проаналізовано інновації в проведенні екзаменів на сучасному етапі та визначено прогностичні тенденції розвитку екзаменів у контексті вимог до якості загальної середньої освіти та відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа». Установлено, що нова сучасна форма екзаменів є прогресивною, здійснюється на державному рівні,

носить централізований і стандартизований характер, проводиться за єдиними вимогами до змісту, процедур і критеріїв оцінювання. Розроблено науково-методичні рекомендації на основі ретроспективи проведення екзаменів та авторські пропозиції щодо вдосконалення освітніх вимірювань у перспективі.

Висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації є логічними і адекватними змісту дисертації, відображають її найбільш важливі науково-теоретичні і практичні результати. Загалом, дисертаційна робота за змістом і формою є завершеним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дослідження Феценко Олени Василівни, вважаємо за необхідне висловити такі **зауваження**:

1. Вважаємо, що під час висвітлення особливостей екзамену у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи у дослідженнях науковців бажано було б зіставити зазначені наукові розвідки, виокремивши ті доробки, які є вагомими для дослідження. Крім цього, варто було б посилити авторську інтерпретацію цих наукових матеріалів.

2. З метою популяризації результатів дослідження та з огляду на те, що сучасний педагог має володіти навичками проведення екзамену у загальноосвітній школі, слід було б створити посібник для вчителів з метою обміну досвідом щодо екзамену як педагогічного явища у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи.

3. Робота значно виграла б, якби автор зробила порівняння досліджуваної проблеми у країнах Європейського Союзу.

4. Непропорціонально виписано загальні висновки. Другий і третій висновки надто детально розписано.

5. Упровадження результатів дослідження є дещо звуженим, оскільки не охоплено всі регіони України. Варто в подальшій роботі розширити межі впровадження.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Заслуговує на схвалення повнота висвітлення основних результатів дослідження у фахових виданнях і масштабність апробації його окремих положень у доповідях на представницьких конференціях різного науково-практичного спрямування. Основний зміст дисертації викладено в 12 публікаціях (11 – одноосібних), з них: 6 статей відображають основні наукові результати (2 – у зарубіжних фахових виданнях), 5 – апробаційного характеру, 1 додатково відображає результати дисертації.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Фещенко Олени Василівни «Екзамен як педагогічне явище у навчально-виховному процесі вітчизняної загальноосвітньої школи» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Фещенко Олена Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т.П. Кучай завіряю
Ректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II,
доктор філософії

I. I. Орос